

BETHLENDI ANDRÁS

INFORMÁLIS ÉRDEKÉRVÉNYESÍTÉS A JOGÉRVÉNYESÍTÉSSEL SZEMBEN

Az erdélyi magyarok informális cselekvőképessége

■ Az erdélyi magyar helytállás szükségszerű sajátjaként érzékletesen ragadta meg Cs. Gyimesi Éva, hogy mi, erdélyi magyarok „nem vagyunk a magunkéi”.¹ A következőkben ebből a plasztikus kijelentésből indítom ki eszmefuttatásomat, feltéve a kérdést, hogy mi, erdélyi magyarok mennyire vagyunk a magunkéi.

Közjogi értelemben *magunkéi* csak annyira lehetünk, amennyire döntési jogunk van saját közösségünk jogairól, életmódjáról, vagy pedig amennyire a többséggel közös intézmények hatékonyan érvényre juttatják közösségünk érdekeit, célkitűzéseit. Az előbbi az autonómia valamely formáját feltételezi, az utóbbi pedig a többség lemondását jelenti a közintézmények és közterek fölötti etnokulturális alapon gyakorolt exkluzív dominanciáról, „tulajdonlásról”. Az autonómia – mely nem más, mint egy közösség közjogi értelemben vett jogalanyiségének elismerése és döntési jogokkal való felruházása – egy demokráciában akkor válik törekvésű céljá egy közösség számára, amikor az adott közösség törekvései az egyének politikai joggyakorlásán keresztül² következetesen sikertelen marad, ugyanis a többség nem integrálja azokat saját törekvéseibe. Demokratikus körülmények között autonómiára csak akkor adódhat lehetőség, hogyha a jogalkotással felruházott terület a) elismeri a közösség partikularitását, sajátos helyzetét; b) úgy ítéli meg, hogy a közösség partiku-

...roppant aggályos az a tény, hogy több mint 100 év kisebbségi lét után is a diszkrimináció tilalmán és a kisebbségi jogokon keresztül folyó jogérvényesítés eseti jelleggel képezi részét az erdélyi magyarok közösségi érdekérvényesítésének.

laritásából fakadó törekvéseket nem célszerű vagy kevésbé lehetséges beintegrálni az össztársadalmi érdekeket szolgáló saját törekvéseibe, c) ugyanakkor ezeket a kisebbségi törekvéseket nem találja illegitimnek az adott államon belül.³

A romániai magyarokról elmondhatjuk, hogy a román állam felismerte az erdélyi magyar közösség partikularitását, és számos olyan döntést hozott, amely e közösség létezésének az elismeréséből fakad. Ilyen, a magyar közösség létét felismerő és elismerő normatív rendelkezésnek tekinthetjük magyar párt létjogosultságának elismerését, ennek pártfinanszírozását, a magyar tannyelvű széles körű közoktatás biztosítását vagy a magyar nyelv hivatali használatának törvényes garanciáit, még ha ez utóbbi gyakorlati megvalósulása rendszeresen el is marad.⁴ A román nép többségétől egyaránt eltérő erdélyi magyarság sajátos helyzetének felismerése ellenére Románia nem tette mindedig lehetővé, hogy e közösség jogi értelemben vett közösségi cselekvőképességre,⁵ kollektív jogokon nyugvó döntéshozói kompetenciákra tegyen szert, ugyanis ezt maga az alkotmány 61. cikke teszi lehetetlenné azáltal, hogy a törvényhozás kizárólagos fórumaként a parlamentet határozza meg.

Az önmagunkról való döntés másik esetében a többséggel közös intézmények és nyilvános terek elveszítenék román etnikai dominanciájukat, és a magyar nyelv a közös terek és az interetnikus interakciók szerves részévé válna, illetve az állami intézmények által kanonizált kultúrában, történelemszemléletben a magyarok és a magyarok kultúrája következetesen építő jelleggel volna jelen. A közös intézmények és terek fölötti többségi etnokulturális kontrollal, etnikai hegemoniával viszont Románia a hatályos kisebbségi jogok ellenére sem hagyott fel. Így a magyar nyelvnek, történelmi narratívának, kultúrájának a köztereken és közös intézményekben de facto sokkal kevésbé van helye és legitimitása, mint a románnak, még azokban az esetekben is, amikor ezt az egyenlőbb megjelenítést de jure maga a törvény előírja.

A formalizált cselekvőképesség, vagyis az autonómia hiánya és a közös intézmények és terek fölötti román etnikai hegemonia modelljének⁶ egyik következménye a magyarok által dominált párhuzamos intézményi háló létrehozatala lett. A másik fontos következményként a jogi értelemben vett cselekvőképesség helyében kiépült gazdasági és politikai cselekvőképességet említhetjük, amely által a magyar politikai elit a román állammal és annak intézményeivel időről időre alkuképes tárgyalófélként jelenik meg. Annak köszönhetően, hogy ez a cselekvőképesség jogi értelemben leszabályozatlan formában valósul meg, teret ad, és egyenesen megköveteli az informális, nem transzparens, személyes kapcsolatokon alapuló kijárási politikai magatartását és kultúráját.⁷

Informalitás és jogérvényesítés

■ Ennek a kisebbségjogi és emberjogi fogalomtárral le nem írható informálisnak súlyos következményei vannak a jogérvényesítésre nézve, az annak alapjául szolgáló jogtudatosságra és a nem kisebbségi magyar vezetőkön (aktorokon) keresztül megvalósuló társadalmi cselekvőképességre.

Az erdélyi magyar aktorok pénzszerző, ügyintéző, érdekérvényesítő hatékonysága a román politikummal való személyes kapcsolataik minőségén múlik. A román politikummal való kapcsolat viszont annak a függvénye, hogy vita tárgyává válik-e a korábban mindkét fél által megtűrt, ugyanakkor mélységesen egyenlőtlen status quo, mely a román nyelv és kultúra hegemoniáját feltételezi

a közös intézményekben és tereken. Éppen ezért ezen személyek abban válnak érdekeltté, hogy az általuk képviselt magyarok minél kevésbé avatkozzanak be az ún. magyarügyekbe, vagyis minél kevésbé váljanak a társadalmi rendet megkérdőjelező cselekvő aktorokká. Tekintve, hogy már-már a társadalmi rend része a kisebbségi nyelvi jogok érvényesülésének hiánya, az ezen ügyek kapcsán bekövetkező kontrollálatlan cselekvés, mint amilyenek a bírósági perek és a nyilvánosság előtt folyó civil aktivizmus ugyanis az informális kapcsolatok rovására történik. Az informális kapcsolatok fenntartásának megnehezítésén túl a jog betartását következetesen számonkérő civil aktivizmus kvázi megfosztja a magyar politikumot attól, hogy a magyar közösség románokkal, Romániával szembeni érdekképviselésének exkluzív aktora legyen. Az exkluzivitás elvesztésének lehetősége pedig egy versengő magatartást vált ki, ami egy időben az ügyek politikai oldalról történő felkarolására és a civil aktorok eljelentéktelensítésére irányul. Ennek köszönhetően az erdélyi magyarok érdekképviselését ellátó vezetők időről időre ellenérdekeltekké válnak a közösségi ügyek mentén folyó társadalmi mobilizálásban, a módszeres jogérvényesítésben, vagyis a társadalom jogi értelemben vett cselekvőképességében. Ugyanakkor a civil jogérvényesítéssel szembeni ellenérdekeltség áttételes következményként ugyanezen politikai és intézményvezetők sokszor érdektelenné is válnak a kommunikált kisebbségjogi sikerek valós következményei iránt, és ők maguk sem tartják fontosnak, hogy saját magatartásukkal a jogtudatosságot építsék, és a kisebbségi jogokat érvényre juttassák.

A következőkben három jól mediatizált kisebbségjogi ügyön keresztül próbálom meg szemléltetni a fentieket. Az első ügy azt példázza, hogy miként válik az országos magyar érdekképviselő ellenérdekelte a jogtudatosság fejlesztésében egy konkrét ügy kapcsán. A második bemutatásra kerülő ügy illusztris példája annak, hogy az ügyek köré szerveződő politikai és intézményi magyar aktorok miként preferálják a politikai kiegyezésen alapuló megoldásokat a jogi úton folyó jogérvényesítéssel szemben még akkor is, is, amikor vitán felül áll, hogy a jogszabály az érvényesíteni kívánt jogot elismeri, és ezáltal védi. A harmadik ügy pedig annak a példája, hogy a helyi politikai vezetők miként mondanak le a kisebbségi nyelvi jogok még leggyakrabban betartott formáinak⁹ is az érvényre juttatásáról, amennyiben az vitát keltene a román politikai partnerekkel való viszonyaikban.⁹

A jogtudatosság kárára folyó politikai kommunikáció esete

■ 2017 áprilisában az erdélyi magyar sajtóorgánumok arról számoltak be, hogy 2018. január 1-től kötelezővé válik a magyar nyelv használata az egészségügyi és szociális intézményekben azon településeken, ahol legalább 5000 magyar él, vagy a magyarok számaránya meghaladja a 20%-ot. Az egészségügy reformjáról szóló 2006. évi 95. törvény és a szociális segélyről szóló 2011. évi 292. törvény módosítását kezdeményező RMDSZ elöljárói több ízben kétséget nem hagyó hangnemben számoltak be az április 11-én bejelentett törvénymódosítás¹⁰ pozitív hatásairól. A teljesség igénye nélkül idézzük Kelemen Hunor RMDSZ-elnök szavait, aki a Maszol.ro-nak úgy fogalmazott, hogy: „Bővültek a nyelvi jogok [...]”;¹¹ saját Facebook-oldalán 2017. április 13-án pedig azt kommunikálta, hogy: „Fontos üzenetnek tartom, hogy elfogadta a parlament az RMDSZ nyelvi jogokat bővítő törvényét, amely kötelezővé teszi az egészségügyi és szociális szolgáltatásokat nyújtó intézményekben a magyar nyelv használatát”. Korodi Attila, az

RMDSZ képviselőházi frakcióvezetője a szavazást követően a következőképpen számolt be a sajtónak: „Így számos erdélyi nagyvárosban is, mint például Arad, Kolozsvár, Brassó, Temesvár, magyarul fordulhatnak orvoshoz az érintettek.”¹²

A jogszabály-módosítás viszont sehol sem írta elő a páciensek anyanyelv-használati jogát. Csupán annyit írt elő, hogy mindazon településeken, ahol valamely kisebbség létszáma eléri az 5000 főt, vagy meghaladja a lakosság 20%-át, ott szükséges alkalmazni a kisebbség nyelvét is beszélő személyzetet. A lényegi különbség a kettő között az, hogy amennyiben valóban az erdélyi magyarokat megillető nyelvi jog született volna, akkor az a kolozsvári, temesvári vagy brassói magyar, akit városában bármely oknál fogva nem látnak el magyarul valamely egészségügyi vagy szociális intézményben, joggal fordulhatott volna az Országos Diszkriminációellenes Tanácshoz vagy adott esetben bírósághoz. Ezt viszont hiába tette volna az adott polgár, hiszen a jogszabály sehol nem szól arról, hogy őt megilletné az anyanyelvhasználathoz való jog pusztán azért, mert településén több mint 5000 magyar lakik. A jogszabály csak annyit írt elő, hogy ezen városok említett intézményeiben legalább egy magyarul beszélő alkalmazott is kell hogy legyen. Arról, hogy a magyarul beszélő alkalmazott milyen munkakörben kellene dolgozzon, vagy hogy egyáltalán ennek az alkalmazottnak feladata volna a magyar nyelv használata úgy egyáltalán, a jogszabály nem tesz említést. Ennek okán az Advocacy Group for Freedom of Identity (AGFI)¹³ jogvédő szervezet 2017. április 18-án közleményben tájékoztatta az erdélyi magyar nyilvánosságot ezekről a visszásságokról: „[...] A közvéleményt tévesen tájékoztatták arról, hogy a törvénymódosítások következtében kötelezővé válna az egészségügyi és szociális szolgáltatásokat nyújtó intézményekben a magyar nyelv használata. Az RMDSZ és a sajtó értékelésével ellentétben ezek a törvények nem rendelkeznek a kisebbségekhez tartozó páciensek anyanyelven történő ellátásának biztosításáról, mindössze a kisebbségek nyelvét beszélő szakemberek alkalmazását teszik kötelezővé ezekben az intézményekben.

A törvények jelenlegi formájának egyetlen magyarul tudó ápoló alkalmazásával is elegendő lehet tenni például a kolozsvári gyermekkórházban. Így továbbra sem lehet ezekre a jogszabályokra hivatkozva számonkérni, hogy a kolozsvári magyar pácienseket magyarul lássák el a város kórházaiban még akkor sem, ha Kolozsváron 50 000 magyar él.

A hatályos jogszabályok értelmében a román nyelv ismerete hiányában a páciens egy általa ismert nyelven kell ellátni (lásd a betegek jogairól szóló 2003. évi 46. törvény 8. cikkét). A kisebbségi nyelvi jogok lényege viszont pontosan az, hogy a román nyelv ismeretétől függetlenül is használható legyen a magyar nyelv. Az egészségügyben ez például azt jelentené, hogy a románul jól beszélő kolozsvári magyarokat igényük szerint magyarul látnák el a kórházakban.

Ezért felhívjuk a média és a politikum figyelmét arra, hogy a nyelvi jogok bővülését ünnepelni az április 11-én bejelentett törvénymódosítások kapcsán félrevezető és egyben gyengíti a közösség jogtudatosságát. [...]”¹⁴ – szövege a közlemény.

Az RMDSZ az AGFI által megfogalmazott kifogásokra egy napon belül reagált nyilvános állásfoglalásban, amelyben a következőképpen fogalmazott: „Az RMDSZ törvénymódosítása előírja, hogy az egészségügyi és szociális intézményekben kötelesek lesznek magyar nyelvet ismerő szak személyzetet alkalmazni annak érdekében, hogy a magyar anyanyelvű betegeknek lehetősége legyen a teljes körű anyanyelvű asszisztenciára. [...] Ezen módosításokkal például az öregotthonokban, a gyerekotthonokban vagy akár a szociális munkások által biz-

tosított szolgáltatások alkalmával is anyanyelvünkön igényelhetjük a szolgáltatást az állami intézményekben.” Az állásfoglalás több ízben említést tett arról, hogy amint a törvénymódosításban is szerepel, a minisztériumnak ki kell dolgoznia egy módszertant a törvény alkalmazására: „Ezért fontos a módszertan kidolgozásakor figyelemmel kísérni a megszerzett jogainknak az életbe ültetését [...]”.¹⁵

A politikai kommunikációt félretéve, egyértelmű, hogy a törvénymódosítás nem keletkeztetett új anyanyelvhasználati jogot. Mára már talán egyetlen olyan RMDSZ-es politikust sem találunk, aki azt állítaná, hogy Kolozsvár, Brassó vagy Temesvár bármely egészségügyi intézményét érdemes volna beperelni a kisebbségi nyelvi jogaink érvényre juttatásáért, hiszen 2018. január 1-től nem változott semmi, és az ígéretes módszertan sem született meg annak ellenére, hogy az RMDSZ több felállásban is a kormánykoalíció tagja volt, és ezen sorok írásakor is éppen tagja annak.

A jogi úton való érdekérvényesítés mellőzése

■ Az Apáczai-ügyként elhíresült eset 2016-ban robbant ki, miután az akkori Kolozs megyei főtanfelügyelő tizenhat 5. osztályos magyar diák számára nem engedélyezte Kolozs megye egyetlen magyar tannyelvű képzőművészeti 5. osztályának elindítását. A nyilvánvalóan jogsértő helyzet politikai úton való megoldására 2016 februárjától 2017 decemberéig nem került sor. Az ügy jól mediatizáltsága ellenére sem a kolozsvári RMDSZ, sem az RMDSZ hatására kijelölt államtitkár és megyei főtanfelügyelő-helyettes nem kezdeményezett konkrét jogi lépéseket az ügyben. 2017 januárjában az AGFI közbenjárásával¹⁶ eljárás indult az Országos Diszkriminációellenes Tanácsnál (ODT). Az ODT 273/26.04.2017 sz. határozatában megállapította, hogy a Kolozs Megyei Tanfelügyelőség diszkriminálta az érintett diákokat. A jogaikban diszkrimináció útján sértett gyerekek közül tizenketten az ODT döntés eredményére hivatkozva kérelemmel fordultak a Kolozs Megyei Tanfelügyelőséghez és a tanügyminisztériumhoz, amelyben azt kérték, hogy 2017 szeptemberétől a 6. osztályt képzőművészeti osztályban kezdhesék. 2017 szeptemberében sem a Kolozs Megyei Tanfelügyelőség, sem a tanügyminisztérium nem hozta létre a képzőművészeti osztályt, és immár a második olyan tanév kezdődött el, amikor Kolozs megyében nem indult magyar képzőművészeti 5. osztály. A sértett gyerekek közül tízen kártérítést igényeltek az elszenvedett diszkriminációért. Az ügy lezárultakor, 2021. október 27-én az AGFI sajtóközleményben számolt be arról, hogy: „[...] A bukaresti ítélet 1634.A/04.12.2019 sz. jogerőre emelkedett döntése 10 kolozsvári magyar diák javára ítelt meg 6000 lejes kártérítést fejenként, miután a Kolozs Megyei Tanfelügyelőség diszkriminatív módon nem hagyta jóvá az Apáczai Csere János Elmélet Lícium keretén belül 2016-ban induló képzőművészeti osztályt. [...]”

Az ügy lezárulása nyomán a Kolozs megyei magyar politikai és pedagógusközösség meg kell válaszolja a kérdést, hogy van-e szakmai és politikai szándék a magyar közösségben arra, hogy valamely kolozsvári iskolában ismét elinduljon a megye egyetlen magyar tannyelvű képzőművészeti osztálya. A megye és a város demográfiai adottságai nem kellene akadályt képezzenek, tekintve, hogy Kolozsvárnál kisebb magyar közösségekben, pl. Nagyváradon, Csíkszeredában, Sepsiszentgyörgyön is működik képzőművészeti osztály az 5–8. osztályokban és középiskolás szinten egyaránt.

A hiány pótlásának szükségességét jól szemlélteti az a tény, hogy a diszkriminált gyerekek között van olyan, aki azért költözött el családjával Budapestre, mert nem látott arra lehetőséget, hogy akár líceumtól magyar nyelven tanulhasson képzőművészetet Kolozsváron. Jelenleg képzőművésznek tanul Budapesten.

[...] A jogi lépések időben való meglépése talán előnyösebb végkifejlethez is vezethetett volna, hogyha például már a 2016–2017-es tanév kezdete előtt megszületett volna az Országos Diszkriminációellenes Tanács kedvező döntése¹⁷ – állt a közleményben.

Az ügy lezárulását követően a kisebbségi oktatásért felelős államtitkárt, a Kolozs megyei főtanfelügyelő-helyettest, az RMDSZ Kolozs megyei szervezetét és a Romániai Magyar Pedagógusok Szövetségét egyaránt értesítették arról, hogy az ügy kimenetele fényében a hatályos jogszabályok által előírt minimális osztálylétszámmal is létre lehet hozni a megye egyetlen magyar tannyelvű képzőművészeti osztályát 2022 őszétől. Az AGFI kérdésben fordult az említettekhez,¹⁸ hogy a magyar tannyelvű oktatás politikai, állami és szakmai érdekképviseletét ellátó entitások mely intézkedéseket terveznek foganatosítani azért, hogy a 2016-ban félbeszakadt magyar tannyelvű oktatás 2022-ben újrainduljon Kolozs megyében. A kérdésre a címzettek közül csak a tanfelügyelőségtől érkezett válasz jelen sorok megírásáig,¹⁹ mely értelmében a 2022–2023-as tanévben nem fog elindulni egyik kolozsvári tanintézetben sem a képzőművészeti oktatás, viszont „átfogó kutatásba fogunk, ami a Kolozs megyei iskolákban lévő, művészetekben (nem csak képzőművészeti ágakban!) érdekelt tehetséges gyermekeket / fiatalokat illeti.”

A peres eljárás hasznossága vitathatatlan a károsult egyének vonatkozásában. A diszkrimináció tényének hatósági elismerése, az említett intézmények felelőségének megállapítása, valamint ezek kártérítés fizetésére kötelezése egyaránt szolgálja a sérelmet szenvedett gyerekek és szülők méltóságának helyreállítását. Ugyanakkor közösségi szempontból egy ilyen per csak akkor tekinthető igazán sikeresnek, hogyha ennek az a következménye, hogy Kolozs megyében ismét elindul a magyar tannyelvű képzőművészeti oktatás. A diszkriminatív helyzetre adott megkésett válasz, illetve a jogi ügy lezárulása utáni tétlenség jogi szempontból értelmezhetetlenné teszi azt a tényt, hogy közép-erdélyi régióban a magyar gyerekek számára a következő tanévtől sem biztosított az anyanyelven folyó képzőművészeti oktatás.

A jogérvényesítés elmulasztásának esete

■ A kolozsvári helységnévtáblák ügyeként elhíresült jogvita tárgyát a Kolozsvár be- és kijáratainál kihelyezett helységnévtáblák többnyelvűsítése képezte. Az ügy azért releváns az esetünkben, mert a jogszabály, amely alapján végül a kolozsvári törvényszék közigazgatási jogi és adójogi kollégiuma 2017/961. ítéletében kimondta, hogy Kolozsvár polgármesteri hivatala magyar nyelven is köteles kiírni a város nevét a helységnévtáblákra, már 2001-től hatályos volt.²⁰ Annak ellenére, hogy a teljes kolozsvári magyar politikai közösség előtt ismert volt az illegalitás ténye, civil kezdeményezésre volt szükség ahhoz, hogy első alkalommal 2014-ben peres úton kérjék számon a város polgármesteri hivatalát.²¹ Az ügy jogalapját a keretegyezményen²² túl 2019. július 5-ig hatályos 2001. évi 215. közigazgatási törvény 76. és 131. cikkelyei képezték: „A helyi közigazgatási hatóságoknak biztosítaniuk kell a helységek és a fennhatóságuk alatt levő közintézmények nevének, valamint a közérdekű hirdetéseknek az illető kisebbséghez tartozó állampolgárok anyanyelvén való feliratozását [...]”, akkor is, „[...] ha

különbéle okokból a jelen törvény hatálybalépését követően az egyes nemzeti kisebbségekhez tartozó állampolgárok aránya a 19. cikkben előírt (20%) alá csökkent, amennyiben a kisebbségi lakosság számaránya meghaladja a 20%-ot.”

Korábbi esettanulmányomban,²³ 2016-ban már ismertettem ennek az ügynek a kezdeti fázisát: „Miután Kolozsvár polgármesteri hivatala és a kolozsvári törvényszék a 2001. évi 215. törvény 76-os és 131-es cikkelyeit ignorálva az elmúlt 15 évben elmulasztotta kihelyezni a román és magyar nyelvű helységnévtáblákat a város ki- és bejárataihoz, 2015 februárjában megalakult a Musai–Muszáj kezdeményező csoport, mely a kolozsvári Minority Rights Egyesület által indított kereset mellé állva figyelemfelkeltő akciókba kezdett, és arra biztatta a kolozsváriakat, hogy felperesként csatlakozzanak az egyesület keresetéhez. Az »1000 per tavasza« kampány során több mint 2700-an nyújtottak be kérelmet a polgármesteri hivatalhoz, többnyelvű helységnévtáblákat kérve, és 371-en²⁴ csatlakoztak felperesként a Minority Rights Egyesület peréhez.

A törvényes előírások és az egyértelmű társadalmi igény ellenére a polgármester visszautasította a kérelmeket, az első fokon eljáró törvényszék pedig a keresetet mint megalapozatlant²⁵ utasította el. A per 2015. március 27-én indult, és az ítélet 2016. február 15-én született meg. A Minority Rights Egyesület fellebbezése nyomán 2016. szeptember 5-én az ítéletábla megsemmisítette ezt az ítéletet, és elrendelte az ügy újratárgyalását. Az ügy dossziészáma: 1535/117/2015.”

Az újratárgyalás ügyének dossziészáma: 1535/117/2015* lett. Az ügyben első fokon született 961-es számú 2017. február 21-i törvényszéki ítélet megállapította, hogy a polgármesteri hivatal köteles kiírni magyarul is a város nevét a román névvel azonos betűtípussal és betűméretben. Az ítélet véglegessé vált, és jogerőre emelkedett miután az alperes polgármesteri hivatal 15 napon belül azt nem fellebbezte meg.

Következtetések

■ Történetileg és politikailag teljesen érthető, ugyanakkor jogi szempontból roppant aggályos az a tény, hogy több mint 100 év kisebbségi lét után is a diszkrimináció tilalmán és a kisebbségi jogokon keresztül folyó jogérvényesítés eseti jelleggel képezi részét az erdélyi magyarok közösségi érdekérvényesítésének. A hatalom formális megosztásának hiányából kiépült informális cselekvőképesség elvitathatatlan reálpolitikai hatékonysággal alkudta ki és építette fel a magyar párhuzamos intézmények világát. Ugyanakkor ez a sajátos politikai magatartás hátrahozottan káros hatással van közösségünk jogérvényesítési potenciáljára, ugyanis:

1. az informalitás hatékonyságában érdekelt erdélyi magyar vezetők ellenérdekelteké váltak abban, hogy a kisebbségi jogokat pusztán létezésükből fakadóan a jogállamiság szellemében számonkérjék román politikai partnereiken és az állam szervein;
2. a kisebbségi jogokat fel nem karoló vezetők ellenérdekelteké váltak a nem politikai oldalról érkező civil jogérvényesítéssel szemben, így a magyar közösség tagjai általános cselekvőképességének leépítése, a közösség demobilizálása az erdélyi magyar politikai és intézményi kultúra részévé vált;
3. a demobilizálás stratégiája ellenérdekeltté tette az erdélyi magyar vezetőket a magyar közösség tagjainak magas fokú jogtudatosságával szemben;

4. a jog algoritmikus működését és a transzparenciát nélkülöző érdekérvényesítés a román társadalom éppen azon tagjaiban kelt ellenérzéseket, akik a jog működését várják el az államtól, és így akár támogatólag viszonyulnának a diszkrimináció tilalma és a kisebbségi jogok érvényesítésével szemben. Ennek következtében a román társadalom vezetői közül inkább azon személyek válnak a magyar ügyek eseti partnereivé, akik nem a kisebbségi és emberi jogok szellemisége jegyében toleránsak és támogatóak a magyarok közösségi ügyeivel szemben, hanem azok, akik a magyar vezetőkkel kötött informális alkuból időről időre előnyt tudnak kovácsolni. Ennek az a kontraproduktív következménye, hogy az erdélyi magyar közösség aktuális román politikai és intézményi partnerei mind országos, mind helyi szinteken jellemzően nem elkötelezettek az erdélyi magyarok kisebbségi jogaival szemben, és így az erdélyi magyar ügyeknek sem lehetnek hosszú távú, elkötelezett többségi partnerei;²⁶

5. a tömeges kisebbségjogi peres eljárások hiányában és az RMDSZ hatékony kormányzati politizálásával egy időben nehézkessé válik elmagyarázni a külvilág számára, hogy mi, erdélyi magyarok még csak abban a Romániában sem élünk, amelyet éppen a román jogszabályok írnának elő számunkra.²⁷

Összegzésképpen, úgy gondolom, hogy a párhuzamos magyar világ kiépítését hatékonyan szolgáló informális érdekérvényesítés mellett mielőbb szükséges felépíteni és kitanulni a transzparens, jogi alapokon nyugvó érdekérvényesítés közösségi kapacitásait, hogy fokozatosan leépíthessük a közös terek és intézmények szintjén tapasztalt mélységesen egyenlőtlen román etnikai hegemoniát, illetve hogy felkészüljünk az informalitás eszköztárának és tereinek jövőbeni beszűkülésére.²⁸ Nem utolsósorban talán ez az egyedüli lehetőségünk arra, hogy előremutató kapcsolatokat építhessünk ki a román többség jogállamban és diszkriminációtilalomban gondolkodó tagjaival.

■ JEGYZETEK

1. Ezt a keresztyény teológiai tanításból átemelt parancsot 50 év után olvasta az Erdélyből kivándorló Makkai Sándor fejére: „Nem vagyunk a magunkéi, következőképpen Istennek engedelmisséggel, egymásnak szolgálattal tartozunk ott, ahova Ő állított”¹ – írja. Lásd Cs. Gyimesi Éva: *Nem vagyunk a magunkéi*. In: Cseke Péter (szerk.): *Lehet – Nem lehet? Kisebbségi létértelmezések (1937–1987)*. Mentor, Mvhely, 1995. 39.

2. Értsd: választójog és választhatósági jog.

3. Románia esetében ez utóbbi elem határozottan hiányzik jelen pillanatban, ugyanis a román társadalomban konszenzus övezi azt, hogy az ország parlamentje kell hogy döntést hozzon az erdélyi magyarokat megillető jogokról, illetve ezt maga az alkotmány 61. cikke is leszögezi.

4. A romániai magyarokat megillető hatályos kisebbségi jogokról lásd bővebben Fábíán Gyula (szerk.): *Standarde controversate ale coexistenței juridice dintre majoritate și minoritatea maghiară în România*. Hamangiu, Buc. 2020.

5. A közösségi cselekvőképesség alatt egy közösség azon képességét értem, hogy cselekedeteivel saját nevében jogokat, illetve kötelezettségeket vállalhat.

6. Ezt a modellt a szakirodalom egyenlőtlen akkomodációnak nevezi. Lásd Tamás Kiss – István Gergő Székely – Tibor Toró – Nándor Bárdi – István Horváth: *Unequal Accommodation of Minority Rights. Hungarians in Transylvania*. Palgrave Macmillan, 37–70. 2019.

7. Az informalitásba belekényszerülő alkupolitikázó erdélyi magyar elitek komplex politikai magatartását a szakirodalom „minority political agency” címen határozta meg. Lásd Nándor Bárdi – Tamás Kiss: *Minority Political Agency in Historical Perspective: Periodization and Key Problems*. In: Tamás Kiss – István Gergő Székely – Tibor Toró – Nándor Bárdi – István Horváth: *Unequal Accommodation of Minority Rights. Hungarians in Transylvania*. Palgrave Macmillan, 2019. 37–70.

8. A közigazgatási nyelvi jogok más-más mértékben kerülnek betartásra. A legáltalánosabban betartottnak a többnyelvű helységnevtáblák kihelyezését tekinthetjük.

9. Az olvasó figyelmébe ajánlom Huszka Beáta tanulmányát, amely marosvásárhelyi ügyek mentén jut hasonló következtetésekre: *Minorities as citizens: The legal advocacy of language rights by the Hungarian minority in Romania*. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/nana.12790> (letöltés időpontja: 2022. május 10.)

10. Lásd a 2017. évi 110. törvényt a 2006. évi 95. és 2001. évi 292. egészségügyi szolgáltatásokról szóló törvények módosításáról: http://www.cdep.ro/pls/proiecte/docs/2017/pr073_17.pdf (Letöltés időpontja: 2022. május 7.)

11. Lásd: <https://maszol.ro/index.php/belfold/79429-b-vultek-a-nyelvi-jogok-es-senki-nem-kovetett-el-harakit-kelemen-hunort-kerdeztuk?fbclid=IwAR1B7smTDpa9SD9pBkPysRPwyIqNOZ9tZDer7EOjA8shmy2tXtBXZhVtAY> (Letöltés időpontja: 2022. május 7.)
12. <https://maszol.ro/index.php/tarsadalom/79330-megszavaztak-kotelez-lesz-a-magyar-nyelv-hasznalata-a-korhazakban> (Letöltés időpontja: 2022. május 7.)
13. Az Advocacy Group for Freedom of Identity egy kolozsvári székhellyel rendelkező, pártpolitikától független, kisebbségjogi szervezet, melynek tagjai Bethlendi András, Ilyés Zsolt, Kovács Bálint, Pál Előd, Péter András és Szikszai László jogászok.
14. Lásd: http://foter.ro/cikk/20170418_semmi_sem_garantálja_a_magyar_nyelvu_ellatast_a_korhazakban/ (Letöltés időpontja: 2022. május 8.)
15. <https://www.rmdsz.ro/sajtoszoba/hir/allaspont-a-magyar-nyelv-hasznalata-az-egeszsegugyen-es-a-szocialis-szolgaltatasokat-nyujto-intezmenyekben> (Letöltés időpontja: 2017. április 20.)
16. A diszkriminációs eljárásban és a kártérítési perben jogi tanácsadást és jogi képviselést az Advocacy Group for Freedom of Identity jogászai nyújtottak. Az ügyet képviselő ügyvéd az egyesület tagja, Ilyés Zsolt kolozsvári ügyvéd volt.
17. Lásd: <https://docs.google.com/document/d/1EKr8b8y4S84MoAI3gRBfwMizBnGAnSth/edit>
18. A kérdéseket e-mailen keresztül intéztük az említettekhez 2021. december 7-én.
19. A válasz 2021. december 16-án érkezett e-mail formájában.
20. A 2001. évi 215. helyi közigazgatási törvény 2001. május 24-én lépett hatályba, és 2019. július 5-én az 2019/57-es közigazgatási kódex helyezte hatályon kívül.
21. 2014-ben a hollandiai European Committee Human Right Hungarians Central Europe Alapítvány első ízben, peres úton kérte számon a törvény és a helyi tanács határozatának a betartását. A pert első fokon megnyerte az alapítvány, viszont a polgármesteri hivatal fellebbezésére reagálva a fellebbviteli bíróság 2015-ben úgy ítélte, hogy a holland alapítványnak nincs megfelelő perminősége. Az ügy dossziézama: 1516/117/2014.
22. Keretegezmény a nemzeti kisebbségek védelméről, 11. cikk, 3. bekezdés: „Olyan körzetekben, amelyek hagyományosan nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek által jelentős számban lakottak, a Felek törekedni fognak arra, hogy jogrendszerük keretében, beleértve, ahol helyénvaló a más Államokkal való megállapodásokat, és figyelembe véve sajátos körülményeiket, a hagyományos helységneveket, utcanéveket és egyéb, a közösség számára szánt földrajzi megjelöléseket a kisebbség nyelvén is kiírják, ha megfelelő igény van ilyen jelzésekre.”
23. Bethlendi András: *Esettanulmány a kolozsvári többnyelvű helységnevtáblák ügyéről*. Magyar Kisebbség 2016. 2. sz. 115–120.
24. Lásd: http://portal.just.ro/117/SitePages/Dosar.aspx?id_dosar=1170000000104379&id_inst=117
25. Lásd: http://portal.just.ro/117/SitePages/Dosar.aspx?id_dosar=1170000000104379&id_inst=117
26. Figyelemre méltó, hogy a román liberális sajtó újságírói, akik rendszeresen írnak negatív hangnemben az RMDSZ politikai magatartásáról, milyen pozitívan számoltak be a fentiekben említett, sikeresen végigvitt kisebbségjogi peres ügyekről.
27. Az erdélyi magyarság sajátos politikai és jogi működésének nemzetközi szinten való megértésében véleményem szerint kiemelten fontos szerepe van az *egyenlőtlén akkomodáció* fogalmának, amelyet a Kiss Tamás, Székely Gergő István, Toró Tibor, Bárdi Nándor és Horváth István által szerkesztett *Unequal Accommodation of Minority Rights. Hungarians in Transylvania* című könyv emelt be a nemzetközi szakirodalomba.
28. Fontos megjegyezni, hogy a DNA (korrupcióellenes ügyészség) megjelenése láthatóan határozott akadályokat gördít az informális politizálással szemben, még a párhuzamos magyar intézményi struktúrák vonatkozásában is. Ennek véleményem szerint illusztris esete a marosvásárhelyi II. Rákóczi Ferenc Római Katolikus Teológiai Líceum ügye. Lásd: <https://kronikaonline.ro/erdelyi-hirek/ervenytelenitette-a-birosag-a-marosvasarhelyi-katolikus-gimnazium-mukodesi-engedelyet> (Letöltés időpontja: 2022. május 11.)

